

Zeitschrift: Die deutschen Mundarten : Monatschrift für Dichtung, Forschung und Kritik

Band: 5 (1858)

Artikel: Sprachproben in Iglauer Mundart.

Autor: Salomon, Alois

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-179656>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 26.07.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

- verwachsen, dass sie als Flexion noch die schwache Form hinter sich nimmt. Vgl. Schm. §. 831.
25. *sündli*, sündlich; hier verstärkend: gar sehr, überaus. Vgl. *sünd·ntheuer* (Grübel, I, 43, 2. 251), *Sünd·ngéld*, *Sünd·npreis* (das. I, 243. II, 146, 5). Z. V, 28.
27. *fortá thôu*, fortan gethan, d. i. fortgefahren. Zu *fortá* vgl. Z. IV, 121, 27; zum Partic. *thôu* vgl. Z. II, 112. IV, 325. Grübel, §. 88, h. Stalder, Dial. 175.
30. *dâu — drô*, daran; Z. III, 541, 2. 549, 10. Grübel, §. 106, d.
33. *denkt*, gedacht; Z. III, 208, 49. Schm. §. 959 Anm. *. Grübel, §. 99, a.
35. *gist*, gibst du; Grübel, §. 53, b.
36. *wâu*, wo, als Relativum; Z. III, 207, 22.

Sprachproben in Iglauer Mundart.

Von Alois Salomon in Wien.

1. H á m w ê.

Bî schō wait g·rás̄t und g·wàn-	Ná̄, maihëēts, då̄ bîn-ə' g·spëēnt,
dǣt,	Håb· dopp'lte tågmërsch· g·màcht,
Håb schō vîl stâd·ln g·sëḡn,	Håb· wirkle' då̄ eë̄st lauf'n g·lëēnt,
Håb· oft am strô 'rum g·ràndǣt,	Bî g·loff'n tåg und nàcht. 20
Bî ách im wâld schō g·lëḡn.	
Doch ná̄, dës mûß-ə' såḡn, 5	Und wî-ə' håb· 'nø gfaōtuë̄n g·sèḡn,
Und 's ís á' gànz g·wîs:	Ná̄, maihëēts, dës wåē' á̄ fraid·,
's håt më' immë' in d· hám̄et zôḡn,	I' wåß né̄t wî- 's më' sô ís g·schèḡn,
Wenn's mér á' gut gàngē ìs.	Jå, g·wånt håw-ə' voē' lautë̄' fraid·.
's håt më' just né̄t 's hámwê plågt,	Allæs wåē' am àlt·n flék, 25
Åwǣ' immë' håt's më' pënzt: 10	Und doch wåē' 's më' nai
Gê hám! gê hám! håt ánē' g·sàgt,	's wåē' àls wëør-ə' á̄n tåg eë̄st wèg,
Sô håt's më' immë' g·stëenzt.	Und doch wåē's á̄ jåē' schō vë̄bai.
Ná̄, håw-ə'-më' denkt, dës dërfst-	So bîn-ə' gwàndǣt in maīs våtë̄'s
nét tå̄,	haus,
Ès ís jà nô' ká̄ jåē':	Und gê á̄' wirkle' nimmē 'erauß. 30
Und håb· g·wåē't, håb·'s dô' né̄t tå̄. 15	Dënn 's ís wåē', und ís glai' d· nôt
Åwǣ' wî dës jåē' wåē' gåē',	àn grést·n:
	Îwøràll ís gût, — dahámt àn bést·n.

2. Á lid·l zu dèn stick·l, wås di bairisch·n mùsikant·n bai uns spill·n.

Aufg·réwëllt! aufg·réwëllt!	Bring-më'-'s noch á̄.
Nur immë' vorå̄,	Hälts ènk z·sàmm, hälts ènk z·sàmm! 5
Hàm-m·r-á̄ gëld, hàm-m·r-á̄ gëld	's dauë̄'t nimmē läng.

Má-l, kumm! tànz-mæ' noch
 Á bréckal 'erum,
 D fair'råmt is sô glai' dâ,
 Did·ldum dum!
 Dunai dai, dunai dai!
 Did·ldum dum!

10

D· fid'l schrait, miø' haun drai~,
 ·s blàschpemënt schnurrt.
 Mûj jezt in d· ståd 'erai~, 15
 Drum gëg~n-mæ' fuø't.
 Hâlts ènk z:samm, hâlts ènk z:samm!
 ·s dauø't nimmæ' làng.

3. In wàld.

In wàld bin-e' hâlt gâø' so gèø'n,
 In wàld, dâ is mai~ fraid·,
 Ich tû so gèø'n di· vêgø~-ln hèø'n
 Di lîb·m klán lait.

Und wënn-e' so in wàld tû lîgñ, 5
 Und schau· in hîm'l 'erauf,
 Dâ sîch-e' d· vêgø~-ln singø~d
 flîgñ,
 Dâ bîn-e' gànz wolauf.

Gànz fraindle' schaun d· blimo~-ln
 drai~
 Àls möcht'n s· rî'n mit mîø'! 10
 Selbst d· tânnø stêt nétt stumm dabai,
 Nág't d· êst· 'eruntø zu mîø'.

Ès rîcht und tût léwènde' wèø'n,
 Àlløs nàngøt und wait,
 Drum bîn-e' hâlt in wàld so gèø'n, 15
 Drum ìs in wàld mai~ fraid·.

4. À m a r z e l i d.

Wiø'd ·s denn nô' nétt frûjåø' wèø'n?
 ·s wiø'd àn scho~ àngst und bàng,
 Håt mæ' glai' 'nø wintø' gèø'n,
 Jétz dauø't ·r àn scho~ z· lang.

Drauf't'n möcht-e' scho~ gèø'n sain, 5
 In feld und wàld 'rum gê,
 Wënn scho~ têt· dæ' gûgug schrain,
 Dâ huppøt-e' in d· hêh·.

Wiø' scho~ nôch à~ wällal wàø't'n,
 Es ligt ja nôch dæ' schnê, 10
 Àgraimt sain nôch d· baim in gâø't'n
 Gànz dirr ìs nôch d· allê.

Drum, lîb's frûjåø', kumm· nuø' bâld,
 Làß d· vêg~ln luste' singø~,
 Fink·n schlâgñ in jêd·n wàld, 15
 Dès wiø'd uns fraid·n bringø~.

5. Gëld mächtsorg~n.

Wenn-e' rëcht vîl gëld têt· håb·m,
 Trinket-e' øn wai~,
 Wail-e' åwø' kán's tû håb·m,
 Schau· -e' nétt finstø' drai~.

Wenn-e' rëcht vîl gëld têt· håb·m, 5
 Èþøt-e' øn bråtn,

Wail-e' åwø' kán's tû håb·m,
 Kân-e' ·s do' à' gråtn.

Wënn-e' rëcht vîl gëld têt· håb·m,
 Möcht-e'-me' nétt plågñ, 10
 Wail-e' åwø' kán's tû håb·m,
 Tû-e' -s hâlt dæ' trågñ.

Wënn-e' rëcht vîl gëld têt' håb'm,	Wënn-e' rëcht vîl gëld têt' håb'm,
Färët-e' mit vié'n,	Wiþet nüt, wo auþ, wo ai~,
Wail-e' åwø' kán:s tû håb'm	15 Güt, dàþ-e' jétz kán:s tû håb'm.
Gê-e' z· fuþ spàzíe'n.	Håw-e' doch ká~ sorgërai. 20

6. Dø' vòg'l Tschèø'tsch.

's gogsch'n wåe' schô~ von jêhëe' fië' d· burgë' å~ fraid; immæ' håb'm s· schô~ 'në sunntåg nétt dë'wåe't'n kinnæ~, und wënn e' dã wåe' sain s· schô~ um zwå~ mit dë' gogsch am bûk'l auþ dë' ståd gàngë~, und 's håt no' nétt graut, håbm s· schô~ aufg·richt g·håbt.

Amål ïs hålt å~ so å~ gogschë' in wåld g·lèg'n, håt së' saï~ gfaifal 5 g·raucht und wî å~ haft·lmächë' auf jêd's vòg'e'-l åcht g·geb'm. Då sàgt auf åmål åne' hintë' im: „güt'n möring!“ èe' schaut së' g·schwind um und sicht án dirrn, groþ'n këe'l. „Gut'n möring!“, sàgt-e' å~, und schaut-së'-n von ommet'n biþ unt'n å~, und, dënkt së' enk, èe' håt en gfëe'dfûþ g·håbt. Då håt dëe' glai' dën sauwë'n vòg'l dë'kënnt, wåe' åwø' gåe' 10 nétt dë'schëllt, dënn e~ échte' gogschë' fircht së' å~ vorn taif'l nétt. Dø' längé sétzt së' nàchët zu im in's grås und frägt-n, ôw-e' schô~ vîl g·fangë' håt, wås 's fië' vêg·ln in dëm wåld gibt, und untë'schidle's àndë's zaig, wî hålt schô~ immæ' d· vòg·lfangë' mit z·sàmmë~ diþkërië'n. Unsë' gogschë' ïs im ká~ àntwoë't schulde' blib'm, håt immæ' mèe' gu- 15 råsche krîgt, und z'lézt sain s· so wait kummë~, dàþ s· mit ønändë' g·strît'n håb'm, wèe' béþe' àlle vêg·ln kënnæ' têt'. Auþ dèn strait ïs å~ wëtt woë'n. Dø' vòg·lfangë' håt g·sàgt, èe' möcht in åcht tåg'n zu ìm kum-më~ und do wië'd èe' án vòg'l zaig'n, wënn dë' schwàe'ze dèn vòg'l kënnt, so g·hèe't im sai~ sél~, wënn e~-n åwø' nétt kënnt, so mûþ-e~-im 20 àn såk gëld bringë. Nàchët håt dë' gogschë' 'në akkoë'd mit sain ai- gen~ blût untë'schrîb'm, und dë' taif'l ïs sain wèg waitë' g·gangë~ und håt së' dënkt: dèn sai~ sél~ håw-e' schô~ gànz g·wîs. Dø' gogschë' åwø' håt së' dënkt: wennst å~ dë' schwàe'ze laibhâfte bist, dîch krîg-e' doch drå~. Wî dë' gogschë' z· haus kummë~ ïs, håt-e' sain lait'n nik's g·sàgt; 25 am sibmt'n tåg åwø', wî~-s nàcht ïs wôe'n, håt-e' sain waib àllës dë'zêlt und åch g·sàgt, wî-e' 'në taif'l å~schmië'n will. Jetz håt-e' sai~ waib heë'g·nummë~ und håt-s· ôsø gànz mit hène' ai~g·schmië't und mit àllë~-hånd fèdë'n besteckt: hå~fèdë'n, zaiskë'lfèdë'n und kråfèdë'n, murkë'lfè-dë'n, gfaufèdë'n, stîlitz'n- und gånsfèdë'n, — àllës wåe' durchønändë'. 30 Vornt'n àn kôp håt-e' ië' án schôp g·måcht und án schnåwl å~glaimt,

so wî 'næ d· grènæs'n hâb'm, nûø' vîl gréßø'. In àlle' frû is schô' dæ' taif'l då g·wèst und hât schô' g·måt, daß-e' wîdø' á~ sël dæ'wischt hât. Dëø' zaigt im næ vôg'l, dæ' schwæ'zø schaut-næ á~: „Sakkæ'löt! á~ viø'-
 35 fußigø' vôg'l! dës håw-e' mai' lèbtag nêt g·sèg'n; solchene fède'n! ná~, dës is á~ mirâk'l!“ Èø' hât nêt g·wist wî-e' drâ' is, hât simelîet und nåchdënkt, daß im dæ' schwæ'ß an dæ' stiø'n g·stànnø' is, hât sø'-n von voø'nt'n und hint'n á~gschaut, áwø' nêt mégle', sô án vôg'l hât-e' nô' nêt g·sèg'n g·hâbt. Nå, sägt dæ' gogschø', á~ hâlwe stund· làß· ènk no'
 40 zait, áwø' nåchæt is 's gâø'. Áwø' dèø' hât-sø'-n immæ' nôch ámål á~g·schaut und immæ' nåchsimelîet, und jê lengø'-s dauø't hât, dëstø mèø' hât-e'-sø' giftt, z·létzt g·flucht und g·schimpft; áwø' àlløs wåø' umesunst,
 — èø' hât hâlt dèn vôg'l nêt dæ'kënnt. Wî d· hâlwe stund· vø'bai wåø', sägt dæ' gogschø': „Nå, jézt g·schwind! kënnts-n, áwø' nêt?“ Dæ' taif'l
 45 hât-sø' schréckle' g·fukst, hât áwø' miß'n ná~ såg'n. „Nå, jézt g·schwind mit'n gëld 'ørauß!“ sägt dæ' gogschø'. Ob dèø' hât wëlln, áwø' nêt, dën såk gëld, dën hât-e' miß'n bringø' und nåchæt èø'st hât im dæ' gogschø' g·sägt: „Jétz miø'kts-enk-sø's, dës is dæ' vôg'l Tschèø'tsch.“ Drauf is dæ' taif'l á~g·fâø'n und hât án firchtø'le'n g·stànk z·rucklåß'n. Áwø' dæ'
 50 gogschø' hât g·måt: „Dës tût nik's! hëringèg'n håw-e' 's gëld und håw-e' 'næ taif'l á~g·schmiø't, do kàmmø' 'næ g·stànk schô' détråg'n.

A n m e r k u n g e n. *)

1. Heimweh. Es bezieht sich dis lied auf die sitte, daß jeder handwerksgeselle wenigstens ein jar in de' frëmd zugebracht haben muß.
3. am (= af 'm), auf dem. — 'rumràndø'n, eigentlich: durch unruhiges ligen dasbett in unordnung bringen: 's bëtt z'rändø'n; hier bezeichnet es das unbequeme ligen auf bloßem stroh. Vgl. koburgisch: rankern, unruhig sitzen oder ligen; bair. ranken, ränken, schweiz. ranggelen, ränggelen, sich strecken, dehnen. Schm. III, 111. Stalder, II, 257. Weinh. 76. Z. II, 237. III, 133. Vgl. auch ranzen bei Schm. III, 115. Höfer, III, 15. Castelli, Reinwald u. a. m. — 4. ách, a' (vor Conson., unten: 6. S etc.), auch; Z. II, 76, 2, 3.
5. ná~, nein. — ø', inclinierendes ich, ebenso: 13. Vgl. mø', mich (7. 9. 10. 12 etc.), mø', mir (13. 23. 26 etc.), vor Voc. mør: 8. — 7. zôg'n, gezogen. Wegfall des participialen ge- nach der Z. I, 226 ff. aufgestellten Regel; vgl. 8. 9. 13. 15. 6, 5. 10 etc.
10. pënz'n, durch unaufhörliches bitten beschwerlich fallen, zudringlich bitten; Z. IV, 485. — 12. stënz'n, forttreiben; Z. II, 238.
13. tå~, thun u. gethan (15.). — 14. Jåø', n., Jahr; — Einschaltung eines ø auch vor verstummendem r (gåø', hëø'ts, g·spøø'nt, g·lëø'nt, èø', èø'st etc.); Grübel, §. 52, a.

*) Mit Zusätzen und Verweisungen vom Herausgeber.